

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lakiesityksessä maan talouselämän turvaamisen määritelmää on muutettu voimassa olevan lain 1§ ja 3§ verrattuna.

Talouselämä huomioidaan lakiesityksen 11§ kohdassa 5 e, jossa talouselämään kohdistuva vakava uhka on huomioitu poikkeusolojen edellytyksenä. Säädoskohtaisissa perusteluissa todetaan: ”Valmiuslain soveltamiskynnystä tältä osin siten korotettaisiin ja rajattaisiin erityisesti väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin taikka välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen liittyviin erityisen vakaviin kriiseihin, jotka uhkaavat kansakuntaa perustuslain 23 §:ssä tarkoitetulla tavalla. Näin esimerkiksi tavanomaisena pidettävää vakavaakaan taloudellista laskukautta tai laajaakaan työtaistelutoimenpidettä ei voisi pitää perusteena valmiuslain soveltamiselle”.

Maan talouselämän turvaaminen on keskeinen osa valtion toimintakyvyn varmistamista poikkeusoloissa. Metsäteollisuus yhdessä muiden vientiteollisuuden alojen kanssa tuo Suomeen merkittäviä vientituloja. Vientitulojen turvaaminen on erittäin tärkeää koko yhteiskunnan taloudellisen toimintakyvyn kannalta myös poikkeusoloissa. Teollisuustuotanto, ulkomaankauppa ja siitä saatavat tulot ovat keskeinen osa yhteiskunnan taloudellista toimintaa.

Taloudelliset laskukaudet tai työtaistelutoimenpiteet eivät näkemyksemme mukaan ole peruste poikkeusolojen toteamiselle, mutta uuden lain valmistelussa tulisi varmistaa, ettei talouselämän turvaamisen edellytyksiä poikkeusoloissa heikennetä verrattuna voimassa olevaan lainsäädäntöön, kun poikkeusolojen määritelmää kohdennetaan uudelleen.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

Talouselämän turvaamisen osalta (11§ kohta 5e) liittyen lausuttu jo kohdassa 1. Ei muuta lausuttavaa.

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lakiehdotuksen 41§ ja 42§ mahdollistavat työaikaan liittyviä joustoja poikkeusoloissa. Metsäteollisuuslaitosten oman operatiivisen toiminnan turvaamisen lisäksi myös esimerkiksi logistiikkaketjun työvoiman käytettävyyden turvaaminen on keskeistä.

Metsäteollisuuden toimialaan liittyy olennaisesti myös lakiehdotuksen 94§, jossa säädetään puun, puutavaran ja turpeen luovutusvelvollisuudesta. Jotta puun luovuttamisella omistajalta toiselle on merkitystä 94§:n tarkoituksessa, tarvitaan myös toimivaa logistiikkaa. Lakiehdotuksen 94§:n tavoitteiden toteuttamisen näkökulmasta työaikaan liittyvät joustot ovat siten tärkeä keino huoltovarmuuden turvaamiseksi poikkeusoloissa.

Logistiikkaketjun työaikajousten käytöstä poikkeusoloissa Suomessa on myös jo käytännön kokemusta. Koronapandemian aikana Suomessa otettiin käyttöön väliaikaisia kuljettajien työaikajoustoja, joiden avulla saatiin onnistuneesti turvattua kriittisten kuljetusten huoltovarmuutta.

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lakiesityksessä määritellään tiettyjä palvelujen suorittamisvelvollisuuksia esimerkiksi Puolustusvoimien tai Rajavartiolaitoksen tarpeisiin. Poikkeusoloissa voisi olla syytä kyetä vaikuttamaan viranomaistoimin myös laajemmin kriittisten yritysten toiminnan jatkuvuuteen. Ulkomaalaisomisteiset yritykset saattavat ylläpitää jonkin kriittisen hyödykkeen tuotantoa, ja mikäli kyse on sotilaallisista poikkeusoloista, yrityksellä on suuri paine vetää toiminnot pois Suomesta. Tällaisessa tilanteessa olisi huoltovarmuuden näkökulmasta hyvä olla keinoja turvata kriittisen tuotannon jatkuminen viranomaistoimin. Lakiesityksen 46§:ssä on määritelty yleinen työvelvollisuus, mutta onko tämä riittävä toimi, mikäli yritys lopettaa toimintansa Suomessa?

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

94§ Puun, puutavaran ja turpeen luovutusvelvollisuuden (energiahuollon, välttämättömän rakentamisen tai välttämättömyyshyödykkeiden tuotannon turvaamiseksi) osalta toteamme seuraavaa:

Voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden lakiehdotuksessa toimivaltuudessa ei ole enää kyse viranomaisen otto-oikeudesta, vaan puun, puutavaran tai turpeen lunastamisesta yksityiseen käyttöön. Tämä on näkemyksemme mukaan parannus voimassa olevaan lainsäädäntöön, jonka nojalla Elinvoimakeskuksesta olisi käytännössä tullut puun omistaja. Mikäli puunhankintaa tarvitsee ohjata Elinvoimakeskuksen toimesta poikkeusoloissa, on tarkoituksenmukaisempaa, että puun omistajuus siirtyy suoraan sitä tarvitsevalle taholle.

Lakiehdotuksessa puun luovutusvelvollisuus voisi kohdistua energiahuollon ja välttämättömän rakentamisen lisäksi välttämättömyyshyödykkeiden tuotannon turvaamiseen. Perusteluissa todetaan, että välttämättömyyshyödykkeillä tarkoitettaisiin tapauskohtaisesti välttämättömäksi katsottavan tuotannon turvaamista, jossa tarvitaan puuta, puutavaraa tai turvetta. Perusteluissa todetaan lisäksi, että puuainesta voisi käyttää kriisioloissa tarpeen mukaan esimerkiksi kertakäyttöastioiden ja välttämättömien pakkausmateriaalien tuotannon turvaamiseen.

Metsäteollisuuden toiminnassa syntyy suuri kirjo erilaisia lopputuotteita, ja niiden lisäksi metsäteollisuustuotanto ylläpitää ja luo monenlaisia huoltovarmuudelle merkityksellisiä toimintoja ja tuotteita, joiden turvaaminen on tärkeää myös poikkeusoloissa.

Metsäteollisuudella on keskinäisriippuvuuksia mm. seuraavien alojen osalta:

- Energia: kiinteät polttoaineet, sähkö, kaukolämpö
- Vedenkäsittely: kunnalliset jätevedet, muu jätevedenkäsittely
- Kemikaalit: metsäteollisuuden tuottamat kemikaalit omaan ja muiden alojen tarpeeseen
- Elintarviketeollisuus: pakkausmateriaalit (primääri- ja sekundääripakkaukset, etiketit)
- Terveystuotanto: tuotteet ja niiden pakkaukset, ml. etiketit, hygieniatuotteet

- Logistiikka: logistiikkaketjun käyttämät metsäteollisuuden tuotteet (kuten keskeiset pakkausmateriaalit ja tarraetiketit)
- Kriittinen infrastruktuuri: Yrityksien hallinnoima/operoima kriittinen infrastruktuuri (esim. padot)

On tärkeää nähdä metsäteollisuuden keskeinen rooli osana laajempaa arvoketjua, ja huomioida teollisuudenalan huoltovarmuusmerkitys niin lopputuotteiden kuin tuotannon sivuvirtoina syntyvien tuotteiden ja toimintojen osalta. Nämä näkökohdat on otettava huomioon, mikäli joudutaan tekemään päätöksiä puun luovutuksesta poikkeusoloissa. Puuraaka-aineen saatavuus on metsäteollisuuden toimintaedellytys. Mikäli puuraaka-ainetta ei ole saatavilla metsäteollisuudelle, voi muualla arvoketjussa aiheutua laajempia huoltovarmuusvaikutuksia.

Poikkeusolojen puuhuollon kannalta tulisi huomioida myös muu puuhuoltoon vaikuttava lainsäädäntö. Esimerkiksi logistiikan osalta työaikajoustot ovat keskeinen asia toiminnan turvaamisessa. Tätä on lakiesityksessä jo huomioitu pykälissä 41§ ja 42§. Sen lisäksi olisi syytä arvioida, onko muuta sääntelyä, josta poikkeuksia säätämällä voitaisiin edesauttaa puuhuollon turvaamista poikkeusoloissa. Esimerkiksi metsänkäyttöilmoitukset ovat normaalioloissa toimiva ja tärkeä osa puunkorjuun hallinnollista menettelyä. Poikkeusoloissa metsänkäyttöilmoitusten käsittelyaikaa tulisi kyetä tarvittaessa lyhentämään, jotta mahdolliset puunkorjuutoimet voitaisiin aloittaa pikaisesti esimerkiksi energiantuotantoa turvattaessa.

Lakiesityksessä todetaan, että puun luovutusvelvollisuus ei koske loppukäyttöön luovutettua puuta tai turvetta. Perusteluissa todetaan, että loppukäytössä olevaa puuta on esim. kotitalouksien puuesineistö tai polttopuut tai energiantuotantolaitosten puuvarastot. Lisäksi perusteluissa todetaan, että rajoitus ei kata esim. omaan loppukäyttöön tarkoitettua kaatamatonta metsää. Merkityksellistä on puun ja puutavaran oleminen loppukäytön piirissä velvoitteen asettamishetkellä, huomioiden toiminnan luonne ja selvitys hyödykkeiden käytöstä omaan toimintaan.

Metsäteollisuuden näkökulmasta jää epäselväksi, milloin puu on loppukäytössä.

Metsäteollisuusyrityksillä on omaan käyttöön tarkoitettuja puuvarastoja esim. tienvarsilla, terminaaleissa ja tehdasalueilla. Ovatko nämä puut lainsäädännön kannalta loppukäytössä, jos ne on varattu esim. huoltovarmuuskriittisen yrityksen tuotantoon? Jos kyse on esim. sahalaitoksesta, onko puu loppukäytössä, kun se on pyöreänä puuna tehdasalueella ja toisaalta, onko puu loppukäytössä sahatavarana, kun se odottaa tehtaan varastossa kuljettamista asiakkaalle?

Laissa tulisi huomioida metsäteollisuusyritysten huoltovarmuuskriittisyys niin, että mikäli yritys joutuu luovuttamaan puuta, tästä ei aiheudu ongelmia metsäteollisuusyrityksen arvoketjussa, jolloin mahdollisesti muiden sellaisten yhteiskunnan toimintojen toimintakyky heikentyy, joita valmiuslailla pyritään turvaamaan.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kieltö) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Lakiesityksen 161 §:ssä määritellään 94 §:n nojalla luovutetun puun korvauksen osalta täysi korvaus taloudellisista menetyksistä puun luovuttajalle. Metsäteollisuus ry pitää tärkeänä, että korvaus on kirjattu selkeästi lakiin.

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Anttonen Olli
Metsäteollisuus ry